

Ўзбекистон adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЬАТИ

Haftalik gazeta 1956-yil 4-yanvardan chiga boshlagan

www.uzas.uz

2023-yil 11-avust №31 (4742)

ЯНГИ ҲАЁТ УЧУН, ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН УЧУН!

▶ Шойим БЎТАЕВ

Кун ога бошлиб, тафти қайтадан ётган эса-да, шаҳар ўт туркайди. Беаёв ёндирган саратори шукронасига қовун-тарвуз, мева-чева шакар боғлайди. Тўкин-сочинлик. Бетон плиталару асфальтга қоршигани чанг-тўзонлардан қочиб чеккалаган одамлар бири тогда, бошқаси кўл бўйида ўзига панох топишга уринади.

Шаҳар четида барпо этилган Янги Ўзбекистон боғи томон ахоли оқиб боради. Богмисан, баг! Кент, баҳаво, кўм-кўк. Сал корони туша бошлиши биланоқ ранг-баранг чироклар теварақ-атрофга ажаб фусун, афсонавий кўрк багишлайди. Очик осмон остидаги бехиштинг ўзи. Олтмиш ёшдан ошган, аммо кўриниши-ю хатти-харакатлари тетик-бардам киши саккиз-тўккис ёшлардаги болакайнин етаклаб боғ томон шошиб борар, иккинчи кўлида мамлакат марказий газеталаридан бирининг янги сонини ушлаб олган эди. Улар бокка кириб, болакайга маъкул бир жойда тўхташи.

— Бобо, анави ёкка бориб ўйнасан майлим? — сўради болакай.

— Бор, боравер болам, маза килиб ўйна.

— Сиз-чи, бобо, ўйнамайсизми?

Болакайнинг бегубор бу гапи туфайли у кишининг юз-кўзидаги самимий табасум пайдо бўлди.

— Мен энди ўйнамайман, ўйлайман, болам, — деди у кўлидаги газетани тепага кўтариб силкитиб кўржаран.

Аммо бу гап болакайнинг кулогига етиб бормади. Етиб борса хам, англармиди? Ўнга хозир ўйин керак. Ўйин учун тинчлик-осойишталик, хотиржамлик зарур. Кишини ўйлантираётгани шу.

Богда болалар учун хамма шаронит мухайё. Оилавий дам олувчилар учун хам шийлонлар куриб кўйилган. “Пикник”, “Пикник” дейишаётгани ўз она тилимизнинг хар кандай кайроқи сўзидан кўра

ЭНДИ БАЙРАМ ЗЎР БЎЛАДИ

Adib va jamiyat

кўпроқ кулоқка чалинади. Янгиланишлар, ўзгаришлар шу тарика давом этади.

Болакай ўйинлар майдончасида ўзи билан ўзи овора чогида тепадан ёртиб турган лампа остидаги шинам ўринидек жойлашиб ўтирган киши газетанини тиззаси устига ёйиб, кизиқиши билан кўз югурутира бошлиди. Илк саҳифанинг бошлинишида ёкирик харфлардаги бош сарлавҳага кўз тушди: “Ўзбекистон Республикаси давлат мустакиллигининг ўттиз икки йиллик байрамига тайёргарлик кўриш ва уни ўтказиш тўғрисида”, сал пастроқда “Ўзбекистон

Республикаси Президентининг карори”, деб битилган эди.

Ха, нечоғли оламшумул ҳодиса! Фахру ифтихор билан тафаккур килса арзиди! Ўттиз икки йил-а! Энди таваллуд топган болакай ўнноб-ўсисб, овози дўриллаб, тараккӣ кимлек орзуисида оламни англай бошлидай. У ўйя толди. Ўшанда эндиғина университетни битирган, аммо хали иши тайин бўлмагани учун шаҳардаги квартирасидан чикмай, мактабни битириб ўкишга келган хамқишлоқ ўспиринларни атрофига йигиб, мамлакатда содир бўлаётган буюк ўзгаришлар хакида

тўлкинланиб гапирганча, уларни оғзига карратган кезлар эди.

— Эҳ, биласизларми, мустакил бўлсан бокимандаликдан кутуламиз, — шаҳар кўрмаган сода-дўйлор кишлек йигитлари яхши тушуниб турнишгандан кўзлари ёнганича бор вужудлари билан тинглашган. — Хали кўрасизлар, канана бўлиб кетинчимизни. Еримиз, сувимиз, олтинимиз, кумушимиз, мисимиз, хуллас, ўша Менделеев жадвалидаги элементларнинг хаммаси бор бизда. Одамларимиз-чи, одамларимиз!

▶ 2

«САККИЗ, ТЎҚҚИЗ, ЎН...»

Олимжон САЛИМОВ,
Ўзбекистонда хизмат
кўрсатган санъати арбоби

1995-йили Иккинчи жаҳон
урушида қозонилган галаба-
нинг 50 йиллигига багишлаб,
Ҳамза номидаги ўзбек давлат
академик драма театри
(ҳозирги Ўзбек Миллий ака-
демик драма театри) Саид
Аҳмаддинг “Уфқ” романни
асосида спектакль саҳна-
лаштирилган бўлди. Спек-
таклни саҳналаштиришини
менга ишонишди. Бундан
олдин ҳам спектакль саҳна-
лаштириши учун мени бу теа-
трга бир неча бора тақлиф
қилишган.

Саҳналаштириладиган пьесалар маъкул бўлмагани туфайли уларни рад этгандим. Лекин ўзбекнинг энг катта театрида спектакль саҳналаштиришга иштиёқ жуда-жуда катта эли. Рост, ўша пайти ўш режиссер эмасдим. Кўкон, Фаргона театрларида унча-мунча “ишларни килиб” кўйи-
ганим учун, бироз танишарди.

Хуллас, спектаклни саҳна-
лаштиришга дарроқ кўнди. Иш бошлини кетди. Роман асосида ёзилган пьесани Саид Аҳмаддинг ўзлари театрга келиб ўқиб бердилар. Академик театрга ишлайдиган актёrlар бари жам бўлди. Ҳаммани сиғдирадиган жойнинг топилиши кийин, доимо ярми бўш турадиган репетициялар хонасида ҳар бир стулда икки кишилаб ўтириб пьесани тинглаши. Ўша пайтда, актёrlарнинг ўзлари айтishларича, анча вактлардан бери кўришмаган касбдошлар шу куни кўришишибди. Шу аснода роллар таксимланди. Талабгорлар жуда ҳам кўп. Ҳар бир ролга икки, уч актёр дублёр тарзида тайинланди. Роль тегмаган актёrlар анчагача директор ва менга роль сўраб му-
рожаат килиб юришиди. Кейинчалик ҳам, спектаклдаги энг “киёми-
га етган” ролларни, ролларга рас-
ман тайинланганлар эмас, талаб-
гор бўлиб роль олганлар. Сергели туманидаги б-сонли давлат ихтисослаштирилган

▶ 5

Буюк бобокалонимиз Юсуф Хос
Хожиб таъбири билан айтган-
да, “Нажом — таълимда, најом —
тарбияда, најом — билимда”.
Дарҳақат, тараккӣ этишини
хоҳлаган, келаҗаганин ўйлаган ҳар
бир миллат, аввало, таълим ва
тарбияга эътибор қаратади. Бу
икки қуоратли восита мамлакат-
нинг истиқболини белгилайди, фарзандлари руҳан ва
жисмонан соглем юртни ҳеч қандай куч ё мафкура
енга олмайди. Бу вазифани амала оширишида, шубҳа-
сиз, устоз ва муаллимларнинг ўрни бекиёс.

▶ 2023-yil – Insonga e'tibor va sifatli ta'l'im yili

ҲАВАС ҚИЛСА АРЗИЙДИ

Мамлакатимизда таъ-
лим соҳасига берилаеттган
эътибордан самарали фой-
даланиб, ўз устида тиннимиз
изланаётган, эртамиз эгалар-
ини тарбиялашдек шарафли
ва масъулиятли юмушга
муносиб хисса кўшаштган
ўқитувчи ва мураббийлар
талайгина. Қаҳрамонимиз
Сергели туманидаги б-сонли
давлат ихтисослаштирилган
қўлга киритиб кел-
мокда.

▶ 2

She'riy lahza

Тўра СУЛАЙМОН

ОТА МАКОН

Тошларин тавоф қил, тупроғини ўп,
Гардин кўзга суртиб, туғросини ўп,
Ҳар сахар юкиниб байробини ўп,
Бу Ота Макондир,
Бу Она Юртдир.

Бошинг қўйиб топин остонасига,
Зоғ йўлата кўрма Арк-қальясига,
Ҳамиша тайёр тур химоясига,
Бу Ота Макондир,
Бу Она Юртдир.

Сайхуни, Жайхуни жавоҳир, лаълли,
Тоғлари тамалли, боғлари болли,
Тақдиримиз шу эл биландир боғли,
Бу Ота Макондир,
Бу Она Юртдир.

Аркони давлатин йўли бир бўлсин,
Юрган йўлларида нафс асир бўлсин,
Тахт-тоҷ, салтанати мудом сир бўлсин,
Бу Ота Макондир,
Бу Она Юртдир.

Кўки кўланкасиз — офтобли, ойли,
Фуқаросин кўнгли Ҳимолой бўйли,
Серфарзанд, сердавлат, хайрли кўли,
Бу Ота Макондир,
Бу Она Юртдир.

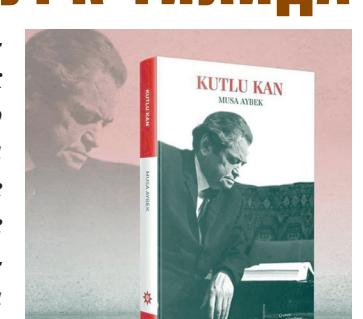
Азалдан ардокли, ор-номусли эл,
Тўқсон тўққиз бовли, бий, бўлисли эл,
Сабр-қаноатли, қут, қомусли эл,
Бу Ота Макондир,
Бу Она Юртдир.

Бу қадим Турондир — жон ичра жондир.

Adabiy hamkorlik

«ҚУТЛУГ ҚОН» РОМАНИ ТУРК ТИЛИДА

XX аср ўзбек адабиётининг ишик
намояндаси Мусо Тошмуҳаммад ўғли
Ойбекнинг “Қутлуг қон” романининг
турк тилига таржими
икки қароди
халқ ўртасидаги азалий адабий ҳамкор-
ликнинг бугунги ифодасидир.

Туркияда Евро Осиё ёзувчилар уюшмасининг “Bengü” нашриёти томонидан чоп этилган “Қутлуг қон” асарини Туркия Республикасида яшаб, илмий изланиши олиб бораётган ҳамортимиз, таникли тил шунунос таржимашунос Замира Ҳамидова турк тилига ўтирган. Бу таржима икки мамлакат ўртасидаги хамкорликнинг самарасидир.

“Қутлуг қон” романни шу кунга кадар араб, форс ва МДҲ давлатлари тилларига таржима килинган. “Bengü” нашриёти раҳбари, профессор Ёқуб Умар ўғли бошчилигида жорий йилда Анкарада нашр этилган мазкур таржима 430 бетдан иборат бўлиб, унинг юзага келишида кўплаб мутасадди-
ларнинг хизмати бор.

▶ 2

ЭНДИ БАЙРАМ ЗЎР БЎЛАДИ

Boshlanishi 1-sahifada

Бирорлар учун ишлайвериб эзилиб кетган халқимиз рўшиноликка чикади, елкасига офтоб тегади, хуллас, укавойлар, бу ёғи сизларга боғлиқ, яхши ўқиб, юртимизни ўзимиз бошқардиган вакт келди.

Ўша кунларни эслаб, унинг лабларига табассум ёйилди. Ҳаёлни жамлаб, ўқида давом этди: “Кўп миллатли халқимиз шу кунларда Ватанимизнинг ижтимоий-сиёсий, маънавий-маърифий ҳаётида бутунлай янги даврни бошлаб берган унтулмас тарбия-хокимиятни ўзимиз бутилди – Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг ўттиз икки йиллик санасини баланд рух ва кўтаринки кайфиет билан нишонлаш учун кизгин тайёрларлик кўрмоқда”.

Ҳа-я, тунов куни маҳалла оқисололи, энди “ободонлаштириш ойлиги”ни ўтказсан калай бўлали, деди. Яхши бўлишини ўзи билиб турибди-ю, бошқаларнинг хам фикрини билмоқчи-да! Ҳозир илгаригидек тарбибот-ташвиқотнинг кераги ўйқ, халқнинг ўзи

яхши тушуниб қолган бунака ишларнинг нечогли савоб эканини! Махалламиз худудини мустакиллик байрамни мазмун-моҳиятига мос равишда турли шиорлар билан безатиши ишларни ташкил киламиш, деди. Буниси бошқа гап, байрам байрамдай бўлсин-да, билиниб турсин шодиёна экани! Экилган кўчатлар парваришини доимий назоратга олишини айтди, шу ишларни илгари бошлаганини мизда шунча дараҳтлар кесилиб кетмасди. Ҳа, яна маҳалламизга таникли санъаткорлар, ижодкорлар, маънавият тарбиботчилари келиб, маданий-маърифий тадбирлар ўтказишаркан – буям байран шарофати!

У кунвон-шодон ўйнаётган болакайлар томон қараб турди. Булар янги авлод эканини ўйлади. Навниҳоллар. Донишмандлар демишики, ниҳол катта дараҳтдан кўра кучли бўлади, катта дараҳтларни шарт синдириб ташлайдиган шамол-довуллар уларнинг эглиб-букилиб ўзини асрарига бас келомайди. Илоҳо, шунака бўлсин, қайсики замонда келгуб, кийкириб юборди.

Мутола билан банд бўлиб, ҳаёллар оғушида вакт ўтиб бораётганини сезмаган кишининг ҳаёлини невараси бузди.

– Бобо, бу ерга яна келамизми? У неварасини бағрига босди.

– Албатта, болам.

– Қачон?

– Байрам куни.

– Қанака байрам бўлади?

– Энди катта, зўр байрам бўлади, ўшанда келамиз.

Болакай кувончдан сакраб, кийкириб юборди.

ти ёддан чикмаса, инсоф-диёнат баркарор бўлади.

Унинг ҳаёли ўшанда шахар кўрмаган содда-дўлвор кишилк үйгитлари атрофини куршаб, кўзлари ёнганича бор вужудлари билан уни тинглаб ўтиришгани оғди. Жилмайди. Улар ўқиб-урганиб, элим, юртим деб яшамокни ўрганиб, ҳозир жамиятга фойда келтирадиган қасб-корлар этагидан тутиб кетиши, катта-катта мансабларда ўтиришгани хам бор – ҳалол нон топиб, оила бокишиятни, болаларни тарбиялаштири. Шу-да, ўшандаги орзулари амалга ошгани!

Экилган кўчатлар парваришини доимий назоратга олишини айтди, шу ишларни илгари бошлаганини мизда шунча дараҳтлар кесилиб кетмасди. Ҳа, яна маҳалламизга таникли санъаткорлар, ижодкорлар, маънавият тарбиботчилари келиб, маданий-маърифий тадбирлар ўтказишаркан – буям байран шарофати!

Мутола билан банд бўлиб, ҳаёллар оғушида вакт ўтиб бораётганини сезмаган кишининг ҳаёлини невараси бузди.

– Бобо, бу ерга яна келамизми? У неварасини бағрига босди.

– Албатта, болам.

– Қачон?

– Байрам куни.

– Қанака байрам бўлади?

– Энди катта, зўр байрам бўлади, ўшанда келамиз.

Болакай кувончдан сакраб, кийкириб юборди.

ти ёддан чикмаса, инсоф-диёнат баркарор бўлади.

Унинг ҳаёли ўшанда шахар кўрмаган содда-дўлвор кишилк үйгитлари атрофини куршаб, кўзлари ёнганича бор вужудлари билан уни тинглаб ўтиришгани оғди. Жилмайди. Улар ўқиб-урганиб, элим, юртим деб яшамокни ўрганиб, ҳозир жамиятга фойда келтирадиган қасб-корлар этагидан тутиб кетиши, катта-катта мансабларда ўтиришгани хам бор – ҳалол нон топиб, оила бокишиятни, болаларни тарбиялаштири. Шу-да, ўшандаги орзулари амалга ошгани!

Экилган кўчатлар парваришини доимий назоратга олишини айтди, шу ишларни илгари бошлаганини мизда шунча дараҳтлар кесилиб кетмасди. Ҳа, яна маҳалламизга таникли санъаткорлар, ижодкорлар, маънавият тарбиботчилари келиб, маданий-маърифий тадбирлар ўтказишаркан – буям байран шарофати!

Мутола билан банд бўлиб, ҳаёллар оғушида вакт ўтиб бораётганини сезмаган кишининг ҳаёлини невараси бузди.

– Бобо, бу ерга яна келамизми? У неварасини бағрига босди.

– Албатта, болам.

– Қачон?

– Байрам куни.

– Қанака байрам бўлади?

– Энди катта, зўр байрам бўлади, ўшанда келамиз.

Болакай кувончдан сакраб, кийкириб юборди.

ти ёддан чикмаса, инсоф-диёнат баркарор бўлади.

Унинг ҳаёли ўшанда шахар кўрмаган содда-дўлвор кишилк үйгитлари атрофини куршаб, кўзлари ёнганича бор вужудлари билан уни тинглаб ўтиришгани оғди. Жилмайди. Улар ўқиб-урганиб, элим, юртим деб яшамокни ўрганиб, ҳозир жамиятга фойда келтирадиган қасб-корлар этагидан тутиб кетиши, катта-катта мансабларда ўтиришгани хам бор – ҳалол нон топиб, оила бокишиятни, болаларни тарбиялаштири. Шу-да, ўшандаги орзулари амалга ошгани!

Экилган кўчатлар парваришини доимий назоратга олишини айтди, шу ишларни илгари бошлаганини мизда шунча дараҳтлар кесилиб кетмасди. Ҳа, яна маҳалламизга таникли санъаткорлар, ижодкорлар, маънавият тарбиботчилари келиб, маданий-маърифий тадбирлар ўтказишаркан – буям байран шарофати!

Мутола билан банд бўлиб, ҳаёллар оғушида вакт ўтиб бораётганини сезмаган кишининг ҳаёлини невараси бузди.

– Бобо, бу ерга яна келамизми? У неварасини бағрига босди.

– Албатта, болам.

– Қачон?

– Байрам куни.

– Қанака байрам бўлади?

– Энди катта, зўр байрам бўлади, ўшанда келамиз.

Болакай кувончдан сакраб, кийкириб юборди.

ти ёддан чикмаса, инсоф-диёнат баркарор бўлади.

Унинг ҳаёли ўшанда шахар кўрмаган содда-дўлвор кишилк үйгитлари атрофини куршаб, кўзлари ёнганича бор вужудлари билан уни тинглаб ўтиришгани оғди. Жилмайди. Улар ўқиб-урганиб, элим, юртим деб яшамокни ўрганиб, ҳозир жамиятга фойда келтирадиган қасб-корлар этагидан тутиб кетиши, катта-катта мансабларда ўтиришгани хам бор – ҳалол нон топиб, оила бокишиятни, болаларни тарбиялаштири. Шу-да, ўшандаги орзулари амалга ошгани!

Экилган кўчатлар парваришини доимий назоратга олишини айтди, шу ишларни илгари бошлаганини мизда шунча дараҳтлар кесилиб кетмасди. Ҳа, яна маҳалламизга таникли санъаткорлар, ижодкорлар, маънавият тарбиботчилари келиб, маданий-маърифий тадбирлар ўтказишаркан – буям байран шарофати!

Мутола билан банд бўлиб, ҳаёллар оғушида вакт ўтиб бораётганини сезмаган кишининг ҳаёлини невараси бузди.

– Бобо, бу ерга яна келамизми? У неварасини бағрига босди.

– Албатта, болам.

– Қачон?

– Байрам куни.

– Қанака байрам бўлади?

– Энди катта, зўр байрам бўлади, ўшанда келамиз.

Болакай кувончдан сакраб, кийкириб юборди.

ти ёддан чикмаса, инсоф-диёнат баркарор бўлади.

Унинг ҳаёли ўшанда шахар кўрмаган содда-дўлвор кишилк үйгитлари атрофини куршаб, кўзлари ёнганича бор вужудлари билан уни тинглаб ўтиришгани оғди. Жилмайди. Улар ўқиб-урганиб, элим, юртим деб яшамокни ўрганиб, ҳозир жамиятга фойда келтирадиган қасб-корлар этагидан тутиб кетиши, катта-катта мансабларда ўтиришгани хам бор – ҳалол нон топиб, оила бокишиятни, болаларни тарбиялаштири. Шу-да, ўшандаги орзулари амалга ошгани!

Экилган кўчатлар парваришини доимий назоратга олишини айтди, шу ишларни илгари бошлаганини мизда шунча дараҳтлар кесилиб кетмасди. Ҳа, яна маҳалламизга таникли санъаткорлар, ижодкорлар, маънавият тарбиботчилари келиб, маданий-маърифий тадбирлар ўтказишаркан – буям байран шарофати!

Мутола билан банд бўлиб, ҳаёллар оғушида вакт ўтиб бораётганини сезмаган кишининг ҳаёлини невараси бузди.

– Бобо, бу ерга яна келамизми? У неварасини бағрига босди.

– Албатта, болам.

– Қачон?

– Байрам куни.

– Қанака байрам бўлади?

– Энди катта, зўр байрам бўлади, ўшанда келамиз.

Болакай кувончдан сакраб, кийкириб юборди.

ти ёддан чикмаса, инсоф-диёнат баркарор бўлади.

Унинг ҳаёли ўшанда шахар кўрмаган содда-дўлвор кишилк үйгитлари атрофини куршаб, кўзлари ёнганича бор вужудлари билан уни тинглаб ўтиришгани оғди. Жилмайди. Улар ўқиб-урганиб, элим, юртим деб яшамокни ўрганиб, ҳозир жамиятга фойда келтирадиган қасб-корлар этагидан тутиб кетиши, катта-катта мансабларда ўтиришгани хам бор – ҳалол нон топиб, оила бокишиятни, болаларни тарбиялаштири. Шу-да, ўшандаги орзулари амалга ошгани!

Экилган кўчатлар парваришини доимий назоратга олишини айтди, шу ишларни илгари бошлаганини мизда шунча дараҳтлар кесилиб кетмасди. Ҳа, яна маҳалламизга таникли санъаткорлар, ижодкорлар, маънавият тарбиботчилари келиб, маданий-маърифий тадбирлар ўтказишаркан – буям байран шарофати!

Мутола билан банд бўлиб, ҳаёллар оғушида вакт ўтиб бораётганини сезмаган кишининг ҳаёлини невараси бузди.

– Бобо, бу ерга яна келамизми? У неварасини бағрига босди.

– Албатта, болам.

– Қачон?

– Байрам куни.

– Қанака байрам бўлади?

– Энди катта, зўр байрам бўлади, ўшанда келамиз.

Болакай кувончдан сакраб, кийкириб юборди.

ти ёддан чикмаса, инсоф-диёнат баркарор бўлади.

Унинг ҳаёли ўшанда шахар кўрмаган содда-дўлвор кишилк үйгитлари атрофини куршаб, кўзлари ёнганича бор вужудлари билан уни тинглаб ўтиришгани оғди. Жилмайд

ҚҰНГИЛ ОСМОНИДА

ЎЗБЕКИСТОН

ХОРАЗМ БҮЛИБ

Эврилиш комига ошуфта бўлиб,
Англайсан мудда чўнг эканлигин.
Дилдан хис этасан фаҳрга тўлиб,
Ўзбекистон йўли ўнг эканлигин.

Не ажаб кун нурин кўрмаса сўкир,
Ажаб йўқ, масъуллик сезмаса нодон.
Аммо ким, адолат ўз ҳукмин ўкир,
Ҳакикат сўзига тан берур жаҳон.

Ватан муҳаббати – асли одамга,
Яратганинг олий инъоми эрур,
Ибрат кўрсатувчи бутун оламга,
Эл-юргти яшнатиш илҳоми эрур.

Жонажон Ватаним, кўркингга тўймай,
Сени юрагимда кучиб юраман.
Берган каламингни кўлимдан кўймай,
Иштиёқ кўкида учиб юраман.

Янги Ўзбекистон, шараф буржингда,
Янгилганг мөхр күёшдек тикка.
Улуғворлик олиб толе дуржингдан,
Айланур ким сени севса – буюкка.

АЁЛ

Қора либос кийиб, аёллар юзин
Беркитишин кўрдим хориж маконда...
Билмадим, қандайин яшамок мумкин,
Кўрмай туриб аёл юзин хар онда.

Нечук алвон гуллар кўрингай кўзга,
Аёллар жамолин юрса яшириб?
Қайси тил булбулдай киришгай сўзга,
Дилни қора шарпа турса шошириб?

Аёлнинг ҳуснидан шарор етмаса,
Камалак ранглари аланг олмас.
Аёлдан катъяят, қарор етмаса,
Тоғнинг саботидан бир зарра колмас.

Тўтиёлар эмас, губорлар етгай,
Аёл сурмасидан завқ етмас кўзга.
Гумон чирмовуқдай чирмашиб кетгай,
Аёл жилласидан шавқ етмас кўзга.

Йўлбарсларнинг йўл-йўл ҳоллари ҳатто,
Мушукнинг кўримсиз дого мисоли,
Гар аёл ибратни айлаб мудда,
Уларни етмаса мардлик тимсоли.

Эй, билгир табиат, эй дилгир ҳакам,
Ҳар битта ҳукмингда барки ҳакикат.
Аёлни ҳар ерда килгил мухташам,
Қора килгил унинг сочларин фактат.

Матлуба ЮСУФ

ши-ёмон кунларда кирди-чиқди
килишида, ўтрада бегоналиги
йўқ. Энди esa...

Шу чоқ дарвоза даранглаб
очилиб, аввал ўн икки ёшлар
чамаси бола отилиб чиқди, ор-
тидан кўлида кетмон сопи билан
сочлари тўзгиган аёл.

– Ҳай, ҳай, кўши, – Комил-
жон ота шошиб колди. – Кап-кап-
та йигитни кувлаб юрганингиз-
ни карант-!

– Жонимдан тўйдирди, сў-
лакманд бўлиб бир ишининг
бошини тутмай жонимни эгов-
лагандан кейин, урмай нима ки-
лайд!

– Жонга тегдинг сен бола,
хозир бир нима килиб кўяман.
Йўқол кўзимдан, каро ернинг
тагига кириб кет!

Комилжон ота бош чайкди.

– Шу хотинга эс кирмади,
кирмади-я!

Ерсупа устида мош тозалаб
ўтирган кампирин пинак бузмай,
кўл силтаб кўйди.

– Ота йўқ, Россияда.

– Ҳамма ҳам шу, аммо ҳеч
кимнинг овози буникедек чик-
майди.

– Аввал ойда-йилда жўна-
тиб турган пулнингм жўнатмаг
кўйиди, рўзгор гор – аламини
кимга сочин?

– Эри нимага дом-дараксиз
кетганини билсин эди.

– Буни биламан дейдиган
хали дунгёта келмаган.

Комилжон ота ўрнидан кўз-
галди.

– Сизнинг нима ишингиз
бор?

Комилжон ота кампирининг
гапига эътибор бермай, чиқиб
кетди.

Қўшини дарвоза олдига борди.
Бирорнинг эшигина дабду-
рустдан очиб кириш нокулай-да.
Бўлмаса, мана шу қўшинининг
катталарини хам билади, таний-
ди, бу учинчи авлод бўлса ке-
раг-ов шохлида яшаётган. Ях-

ши-ёмон кунларда кирди-чиқди
килишида, ўтрада бегоналиги
йўқ. Энди esa...

Шу чоқ дарвоза даранглаб
очилиб, аввал ўн икки ёшлар
чамаси бола отилиб чиқди, ор-
тидан кўлида кетмон сопи билан
сочлари тўзгиган аёл.

– Ҳай, ҳай, кўши, – Комил-
жон ота шошиб колди. – Кап-кап-
та йигитни кувлаб юрганингиз-
ни карант-!

– Жонимдан тўйдирди, сў-
лакманд бўлиб бир ишининг
бошини тутмай жонимни эгов-
лагандан кейин, урмай нима ки-
лайд!

– Жонга тегдинг сен бола,
хозир бир нима килиб кўяман.
Йўқол кўзимдан, каро ернинг
тагига кириб кет!

Комилжон ота бош чайкди.

– Шу хотинга эс кирмади,
кирмади-я!

Ерсупа устида мош тозалаб
ўтирган кампирин пинак бузмай,
кўл силтаб кўйди.

– Ота йўқ, Россияда.

– Ҳамма ҳам шу, аммо ҳеч
кимнинг овози буникедек чик-
майди.

– Аввал ойда-йилда жўна-
тиб турган пулнингм жўнатмаг
кўйиди, рўзгор гор – аламини
кимга сочин?

– Эри нимага дом-дараксиз
кетганини билсин эди.

– Буни биламан дейдиган
хали дунгёта келмаган.

Комилжон ота ўрнидан кўз-
галди.

– Сизнинг нима ишингиз
бор?

Комилжон ота кампирининг
гапига эътибор бермай, чиқиб
кетди.

Қўшини дарвоза олдига борди.
Бирорнинг эшигина дабду-
рустдан очиб кириш нокулай-да.
Бўлмаса, мана шу қўшинининг
катталарини хам билади, таний-
ди, бу учинчи авлод бўлса ке-
раг-ов шохлида яшаётган. Ях-

ши-ёмон кунларда кирди-чиқди
килишида, ўтрада бегоналиги
йўқ. Энди esa...

Шу чоқ дарвоза даранглаб
очилиб, аввал ўн икки ёшлар
чамаси бола отилиб чиқди, ор-
тидан кўлида кетмон сопи билан
сочлари тўзгиган аёл.

– Ҳай, ҳай, кўши, – Комил-
жон ота шошиб колди. – Кап-кап-
та йигитни кувлаб юрганингиз-
ни карант-!

– Жонимдан тўйдирди, сў-
лакманд бўлиб бир ишининг
бошини тутмай жонимни эгов-
лагандан кейин, урмай нима ки-
лайд!

– Жонга тегдинг сен бола,
хозир бир нима килиб кўяман.
Йўқол кўзимдан, каро ернинг
тагига кириб кет!

Комилжон ота бош чайкди.

– Шу хотинга эс кирмади,
кирмади-я!

Ерсупа устида мош тозалаб
ўтирган кампирин пинак бузмай,
кўл силтаб кўйди.

– Ота йўқ, Россияда.

– Ҳамма ҳам шу, аммо ҳеч
кимнинг овози буникедек чик-
майди.

– Аввал ойда-йилда жўна-
тиб турган пулнингм жўнатмаг
кўйиди, рўзгор гор – аламини
кимга сочин?

– Эри нимага дом-дараксиз
кетганини билсин эди.

– Буни биламан дейдиган
хали дунгёта келмаган.

Комилжон ота ўрнидан кўз-
галди.

– Сизнинг нима ишингиз
бор?

Комилжон ота кампирининг
гапига эътибор бермай, чиқиб
кетди.

Қўшини дарвоза олдига борди.
Бирорнинг эшигина дабду-
рустдан очиб кириш нокулай-да.
Бўлмаса, мана шу қўшинининг
катталарини хам билади, таний-
ди, бу учинчи авлод бўлса ке-
раг-ов шохлида яшаётган. Ях-

ши-ёмон кунларда кирди-чиқди
килишида, ўтрада бегоналиги
йўқ. Энди esa...

Шу чоқ дарвоза даранглаб
очилиб, аввал ўн икки ёшлар
чамаси бола отилиб чиқди, ор-
тидан кўлида кетмон сопи билан
сочлари тўзгиган аёл.

– Ҳай, ҳай, кўши, – Комил-
жон ота шошиб колди. – Кап-кап-
та йигитни кувлаб юрганингиз-
ни карант-!

– Жонимдан тўйдирди, сў-
лакманд бўлиб бир ишининг
бошини тутмай жонимни эгов-
лагандан кейин, урмай нима ки-
лайд!

– Жонга тегдинг сен бола,
хозир бир нима килиб кўяман.
Йўқол кўзимдан, каро ернинг
тагига кириб кет!

Комилжон ота бош чайкди.

– Шу хотинга эс кирмади,
кирмади-я!

Ерсупа устида мош тозалаб
ўтирган кампирин пинак бузмай,
кўл силтаб кўйди.

– Ота йўқ, Россияда.

– Ҳамма ҳам шу, аммо ҳеч
кимнинг овози буникедек чик-
майди.

– Аввал ойда-йилда жўна-
тиб турган пулнингм жўнатмаг
кўйиди, рўзгор гор – аламини
кимга сочин?

– Эри нимага дом-дараксиз
кетганини билсин эди.

– Буни биламан дейдиган
хали дунгёта келмаган.

Комилжон ота ўрнидан кўз-
галди.

– Сизнинг нима ишингиз
бор?

Комилжон ота кампирининг
гапига эътибор бермай, чиқиб
кетди.

Қўшини дарвоза олдига борди.
Бирорнинг эшигина дабду-
рустдан очиб кириш нокулай-да.
Бўлмаса, мана шу қўшинининг
катталарини хам билади, таний-
ди, бу учинчи авлод бўлса ке-
раг-ов шохлида яшаётган. Ях-

ши-ёмон кунларда кирди-чиқди
килишида, ўтрада бегоналиги
йўқ. Энди esa...

Шу чоқ дарвоза даранглаб
очилиб, аввал ўн икки ёшлар
чамаси бола отилиб чиқди, ор-
тидан кўлида кетмон сопи билан
сочлари тўзгиган аёл.

– Ҳай, ҳай, кўши, – Комил-
жон ота шошиб колди. – Кап-кап-
та йигитни кувлаб юрганингиз-
ни карант-!

– Жонимдан тўйдирди, сў-
лакманд бўлиб бир ишининг
бошини тутмай жонимни эгов-
лагандан кейин, урмай нима ки-
лайд!

– Жонга тегдинг сен бола,
хозир бир нима килиб кўяман.
Йўқол кўзимдан, каро ернинг
тагига кириб кет!

Комилжон ота бош чайкди.

– Шу хотинга эс кирмади,
кирмади-я!

Ерсупа устида мош тозалаб
ўтирган кампирин пинак бузмай,

Qodiriyxonlik

Сувон МЕЛИ,
филология фанлари доктори

ИККИ ИШҚ ФАЛСАФАСИ

“Мехробдан чаён” романидаги бир эпизод ҳакида

Xазрат Навоийнинг “Махбуб ул-кулуб” асаридағи “Ишқ зикрида” бобида ишикни таснифи берилб, у уч қисм – авом ишиқи, хавосс ишиқи ва сиддиқлар ишиқидан иборат эканлиги қайд этилади. Бундаги сиддиқлар ишиқи жуда юқсак мәвке бўлиб, улар, сиддиқлар валоат, яъни валиликнинг аъло, яъни юқори, нубувватнинг адно (куйи) даражасида турадиларки, бу жонли ҳаётдан беҳад юқсаклик деганидир. Авом ва хавосс ишиқи ҳаётда ёнма-ён учраши нисбатан табиий.

Ундан ташкири яна бир – ишик мажозий, яъни реал, ҳаётний мухаббат ва ишик илохий, яъни Ҳақка, Аллоҳга бўлган мухаббат – таснифи мавжуд. Ва айрим тадқиқларда ишик мажозий ишик ҳакиқийнинг муайян бир кўриниши

сифатида қайд этилади. Бу ишик каби сирли ва мураккаб масалага назарий жихатдан карашдир. Лекин ҳаётда, воқеликда ва унинг инъикоси бўлган бадий адабиётда иккى орасидаги тафовут оғир, драматик, баъзан фоже йўсида кечини мумкин.

Шу жихатдан Абдулла Кодирийнинг “Мехробдан чаён” романидаги бир эпизод foятida мухим. Ръонога хондан совчилар келиб, Соилих Маҳдумда “хонга қайнотга бўлиши” истаги голиб чиққач, севишгандар ҳаётида айрилик хавфи каттол киличини кўтарганда, ошик-машуклар ўртасида шундай гап кечади. Бунда илохий ишик билан ҳаётий севги тўкнашади ва ўзаро айрилали. Келажакдаги айриликини салкам бўйнига олган Анвар дейди:

“Йўк. Мажозий ажралиш – ажралиш эмасдир, чунки биз бир-бirimizga мажозий боғланмаганимиз, ҳақиқий боғланнишини эса катъ этиши ифлослар уҳдасидан

келмас. Бас, шу холда биз икковиға хафа бўлайлик, Раъно?”

Анвар бунда илохий маънодаги юқсак ишикни кўзда тутилди, бу борада у билан бахшламош ўринисиз. У – ўзича ҳак. У ўз фикрини шундай мустаҳкамлайди: “Ишик давоми авом ўйлаганча воли эмас – ҳаҗждир. Зеро, воли ишик ўтини сўндиригучи, ҳаҗр эса камолатка эришидиргучи-дир...”. Шу гапдан сўнг Анварнинг:

“Сен шу иккадан қайси бирисини танлайсан, Раъно?” деган сўргига сукутда колган Раъно, савол тақрорлангач, ортиқ даражада мухим фалсафий жавоб беради. Бу – кулғат ёқасида турган Раъонинг ва буюк Кодирийнинг теран фалсафаси эди. Ръонога дейди:

“Мен кейингиниси... Бирок хоннинг ифлос тўшагида ётмайман”. Кейингиси эса ҳаҗр эди. Лекин Раъно бир пайтингни ўзида реал ҳаётда ҳаҗрга тушишини истамайди. Васл – ҳаётий ишик, “ҳаҗр эса камолатка эришидиргучи” илохий ишик эди. Демак, Раъно илохий ишикка содик, бу ишикни буюклигини суръатла ҳаҷрни таъсизлайди. Лекин.... Хозир унинг тақдир кил устида турибдики, шу боис у кейинги, хон тўшаги ҳақидаги гапни айтмоқда.

Иккى орасидаги уч нуқта (...) хам лаҳзалик сукунти, хам иккি тоифа ишик орасидаги жарликини ифода этмоқда. Такор бўлса-да, айтамиз, Абдулла Кодирийнинг тақдир кил устида турибдики, шу боис уммада ҳаҷрни таъсизлайди. Адабиётнига олган Анвар дейди:

“Йўк. Мажозий ажралиш – ажралиш эмасдир, чунки биз бир-бirimizga мажозий боғланмаганимиз, ҳақиқий боғланнишини эса катъ этиши ифлослар уҳдасидан

Yoshlar ovozi

Сатира – бадий адабиётнинг қийин, залворли, ёзувчидан истеъодод, төмрөнни учун пўлатдан тиши, чўйдан оишқозон керак”, деган эди. Ушибу тавсирли ёзувчи ижодиётининг шиорига айланаб кетган эди десак, муболага бўлмайди.

ИЛК ҲАЖВИЙ-САТИРИК РОМАН

Ҳакиқат ва ростгўйликка садоқат асарларида маёқ янглиғ порлаган маҳоратли ёзувчи Незъмат Аминов ўзбек адабиётидаги ўзининг ҳажвий йўналишдаги насрый асарлари билан алоҳида ўрин эгаллайди. Айниқса, “Ёлғончи фаришталар” – адаб ижодининг гултоғи саналади. Шунингдек, мазкур асар ўзбек адабиётидаги ҳажвий-сатирик роман сифатида кенг жамоатчилик эътирофига сазовор бўлган. Асарнинг тўлиқ номи – “Ёлғончи фаришталар” ёхуд елвизакфейл-у суваракмизоз Баширжон Зайнисhev ҳаётидан кўши кисса”. Муаллиф ўз хотириларида “Ёлғончи фаришталар”ни етти йил, яъни 1975 – 1982 йиллар мобайнида ёзганини таъкидлайди.

Эътиборли жихати шундаки, бу асар адабиётларда ҳажвий-сатирик роман сифатида қайд этилади. Бирок адабиётшунос олим Озод Шарафиддинов ўзининг Незъмат Аминов ижодига бағишилган “Ҳажвийтга садоқат” мақоласида бу хусусида шундай мулҳазасини билдиради: “Ёлғончи фаришталар” – роман эмас. Унинг жанрини авторнинг ўзи қўши қисса деб баҳолаган”. Асарнинг номланиши, унинг “Елвизак” хамда “Суварак” киссаларидан ташкил топгани олимнинг фикрларини тасдиқлайди. Аммо Н.Аминов ўз хотириларида мазкур асар ҳакида сўз юрита туриб, уни “романим” деб тиля олади. Биз асар муалифининг фикрларига таянган ҳолда “Ёлғончи фаришталар”ни ҳажвий-сатирик роман деб баҳолашни лозим топдик.

Роман юкорида келтирилган иккى кисса хамда йигрма иккى ҳикоядан иборат. Асарда XX асрнинг иккичи яримида бўлиб ўтган воқеалар каламга олинади. Бу давр қишиларининг турмуш тарзи, инсонлар сийратидаги ва сувратидаги ўзига хос жихатлар ҳажв чироғига ёритилган.

Инсоний фазилатлар ёхуд иллатлар мақон ва замон танламаганидек, бу каби хислат эгалари ҳам барча даврларда топилади. “Ёлғончи фаришталар” романидаги образлар хам ўтган асрнинг реал кўринишга эга бўлган прототипларидир. Зеро, муаллиф асар ҳакармонлари ҳакида: “Асардаги ҳамма иштирокчиларни ўз кўзим билан кўрганман ва баъзиларининг жабрини ҳам тортганман”, дейди.

Н.Аминов “Ёлғончи фаришталар”да даврнинг жирканж иллатлари, анъанага айланган майдакашларлар, жамият ривожига тўскинлик киластган бузгунчиликларнинг илдизини очиша ҳакарот килади, раҳбарлик курсисида ярашимаган ямоқдек ястануб ўтирган амалдорларнинг киммишларини

ҳажв тиги остига олади, уларнинг устидан аччик кулади. Ёзувчи Эркин Аззам таъбири билан айтганда, мазкур романда даврнинг “бадий ҳужжати” акс этган.

Асар бош ҳакармони Баширжон Зайнисhev – ўрта погонадаги мансабдор шахс. Ёзувчи романда таъфирини

алоҳида таъкидламайди, ўзига хос жихатларини ҳижжалаб санаб ўтиради. Воқеалар ривожи ўсбий боргани сари Баширжоннинг феъл-автори, зоҳир-юботини очилиб боради, муаллиф китобхонга ҳакармонини бутун бошли асар сюжетида таништириб боради.

Асада Баширжон Зайнисhev на касб-корда, на билимда ва эътиқод масаласида таъини бўлмаган сутбиз сироатни сифатида тасвиранган. Бундай одамлар табияттан мослашувчан ва муаллак бўлади. Буқаламун сингари исталган мухитда тусини ўзгартиришга кодир. Баширжон Зайнисhev ҳам ошиги олчи пайтларда айтест бўлиб кўкрак керади, иши юришмайт ҳолида ўтиришади.

Ҳакиқатида ҳажвий-сатирик роман сифатида таъкидламайди, ўзига хос жихатларини ҳижжалаб санаб ўтиради. Воқеалар ривожи ўсбий боргани сари Баширжоннинг феъл-автори, зоҳир-юботини очилиб боради, муаллиф китобхонга ҳакармонини бутун бошли асар сюжетида таништириб боради.

Ҳакиқатида ҳажвий-сатирик роман сифатида таъкидламайди, ўзига хос жихатларини ҳижжалаб санаб ўтиради. Воқеалар ривожи ўсбий боргани сари Баширжоннинг феъл-автори, зоҳир-юботини очилиб боради, муаллиф китобхонга ҳакармонини бутун бошли асар сюжетида таништириб боради.

Ҳамма ҳатоларини эштириб бўлгач, Солихов ўрнидан хотиржам кўзгаларкан:

– Биласизми, сиз кимсиз? – деди.

– Хўш, кимман? – деди Баширжон

калин лабларини очиб-ёпид.

– Догмасиз.

Баширжон “догма” сўзининг маъносига тушунмаса-да, ҳам калай, ёмон, ҳакоратли

Раъно ишқда “камолатка эришидиргучи” ҳаҗрни ёқлайди, бу буюк ҳакикат эканини амглайди. Аммо ўзининг ўши умри ҳазон ҳазонида шундай ҳолида.

Ошиклар тақдир кил устида турган бир пайтда кимнинг мантиғи устун, яъни ҳаётйирор. Шубҳасиз, Анварнинг ҳаҗр ҳакидаги гапи юқсак мавқеда ҳакикат. Лекин айни пайтдаги вазиятда у мағлубийтини тан олишига тенг: Анвар ҳаҗрка, яъни айрилика рози. Раъно асло рози эмас. Адаб асарнинг 51-бобини бежиз “Ҳасур киз” деб атамаган. Бу олган Ръонинг теран фалсафаси эди.

Абдулла Кодирий инсон руҳиятинг олис пучмокларига киришда моҳир эди. Аслида, бу буюк ёзувчи-ларнинг илохий наисбасидир. Буюк адиб асарлари, айнинча, унинг иккиси романидаги талаларни таъсизлайди. Адабиётнига олган Ръонинг 51-бобини бежиз “Ҳасур киз” деб атамаган. Бу олган Ръонинг теран фалсафаси эди. Ръонога дейди:

“Мен кейингиниси... Бирок хоннинг ифлос тўшагида ётмайман”. Кейингиси эса ҳаҗр эди. Лекин Раъно бир пайтингни ўзида реал ҳаётда ҳаҗрка тушишини истамайди.

Васл – ҳаётий ишик, “ҳаҗр эса камолатка эришидиргучи” илохий ишик эди. Демак, Раъно илохий ишикка содик, бу ишикни буюклигини таъсизлайди. Лекин.... Хозир унинг тақдир кил устида турнига солса, ҳам чукур ўйга толдирса. Оддий тасвир калами бор ҳар кимсанинг кўлидан келади. Силлик байн килиши – бу ҳали ёзувчилик, балини деганини эмас. Бадиин эса, абдиятта тенг. Шу боси ҳам Кодирий абдийдир.

Адабиётнига олган Ръонинг теран фалсафаси эди. Ръонога дейди:

“Мен кейингиниси... Бирок хоннинг ифлос тўшагида ётмайман”.

Догма сўзи танқидий кўз билан текширилмай, кўр-кўронга қабул килинаверадиган коида, далил-исбосиз мухокама.

Роман ҳакармони Баширжон образини ҳажвий, сатирага бой усула кўрсатган ёзувчи маҳорати эътирофга лойик. Аммо шу билан бирга, айrim ўринларда кулигининг меъбердан бироз четга чиқиб кетилгани оқибатида тасвир ҳаёт ҳақиқатидан йироклашгандек туюлади. Бинонг, турли ҳали ташкилот ва мусассаларда раҳбар бўлиб келаётган қишининг “кофе” билан “кафе” сўзларини фарқлай олмаслигига ишониш кийин.

“Ёлғончи фаришталар” романини бошқа романлардан фарқлаб турувчи жихат нафакат унинг жанрида, балки тилида ҳам. Мутола жараёнида китобхон кўз ўнгидаги кўхна Бухоронинг қадим обидалари, кўчалари-ю бурро тилиларни сўзомол одамлари гавдаланади. Бундай тасаввурнинг юзага келишида бадиин асар тили мухим аҳамият касб этган. Романда Бухоро вилоятининг шева элементлари етакчилик қилади. Бу билан адиб Бухоро ҳалки, давр ва мухит колоритини яратади:

“Баширжон ўрнидан туриб кетди:

– Ўртоқ Соликов, мен билан гаплашганда кесатмасдан сўзланг. Ака-укалик киламан, десанги, ошиқни тўғри ташланг.

Баширжон билан Қиёмхон қизириб кетди. Вафо аттор ҳам эсанкираб:

– Ҳа-я, эсим курсин мен пирсаги беймонни, – деди ўзини карғаб”.

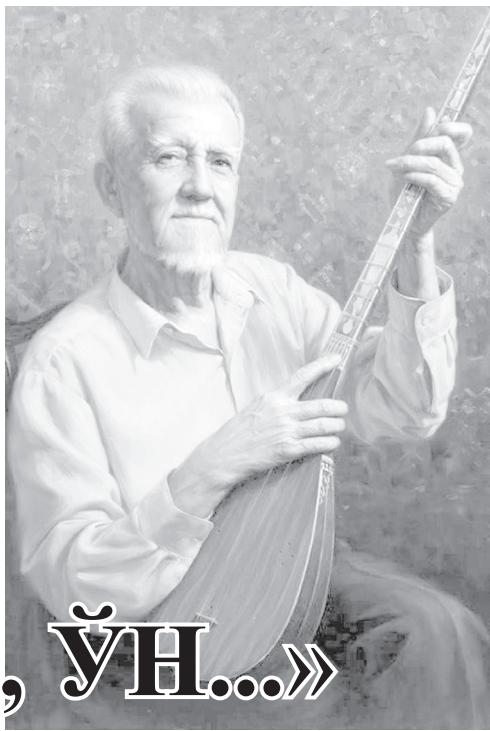
Шевага хос сўзларнинг кўп кўллангани китобхонда кизишиш ва хайрат ўйғотиб, асарнинг ўшиклигини оширган, теша тегмандиондаги ибора ва сўзларга бойлиги шевашуннос олимлар учун ажойиб ўрганиш материали бўлиб хизмат килади. Романдаги каби шева элементлари туфайли ўзбек диалектологик лугати бойиди ва ўзбек тилининг накдар бой ва сермаҳусул экисидан далолат беради.

Хуласа килиб айтганда, билимизлик, илм-фанга эмас, корин тўйигизиша кўп-роқ итилиш, таъмниш, макслада ҳаётни топтириб, оширган, ташланганинг кўнглини ўтиришади. Баширжон Зайнисhev ҳам ошиги олчи пайтларда тасвирини ўтиришади. Бу ошиги олчи пайтларда тасвирини ўтиришади. Баширжон Зайнисhev ҳам ошиги олчи пайтларда тасвирини ўтиришади. Баширжон Зайнисhev ҳам ошиги олчи пайтл

Boshlanishi 1-sahifada

Икромжон ролига Ёкуб Ахмедов, Пўлут Сандкосимов, Эркин Комилов, Мухаммади Абдукундузов; Жаннатга Тўти Юсупова, Римма Ахмедова; Тогара Тўйти Орипов, Обид Юнусов; Турсунбой, Зеби, Рисолат ва бошқа ролларга ҳам театрнинг энг иктидорли, тажрибали актёrlари ва ёшлар тайинланди. Иш жуда кизгин бошланди. 9 май кунига атиги 28 кун колган эди. Мен театр учун, айниқса, "корифе" актёrlар учун нотаниш, "тухумидан энди чиккан режиссёр" эдим. Улар репетициялар пайти "кани, нима каромат кўрсатар экан", деб мени синашарди.

Mен индамадим. Индамаганим Обид акага яна тасъир килди. У шумшайиб олди. Ҳа деганда саҳнага чиқарвади. Асосан Тўти ака Орипов репетиция кила бошлади. Обид акага театр томоша залида репетицияларни томоша килиб ўтираверди. Лекин бирорта репетицияни колдиргани, хатто бирор марта кеч килиб келгани ҳам йўқ. Охири бир бора, саҳнада репетицияга тайёр турган Тўтийи акани томоша залига ўтказиб, саҳнага Обид акани таклиф килдим: "Чикинг Обид ака, саҳнага!" деб анча катъият билан айтдим. Обид

ака саҳнага чиқди. Икромжоннинг урушдан бир оёксиз кайтиб келгани дўсти, колхоз раиси Тога билан учрашидан саҳна. Икромжон – Ёкуб Ахмедов, Тога – Обид Юнусов. Саҳнада кўлтиқтаётка таянган Икромжон аёли Жаннат билан гаплашиб турибди. Тога кириб келади:

– Икром!
– Тога! (Кучоклашиб кўришади. Икромжонни кўлтиғидан таёғининг бири ерга тушиб кетади. Тога уни олиб Икромжонни кўлтиғига суюяди).

Шу кўриниш бир-иккни бора кайтириди. Назаримда, Обид акага дўстни билан жўнгина кучоклашиб, шу саҳнада кайтарганимда ҳам худди шундай бўлди.

Мен Обид акага:

– Обид акага, Икромжон сизнинг кадронингиз, болалигингиздан бирга ўтсан дўстингиз. Унинг урушдан тирик кайтигани сиз учун жуда катта қувонч. Мен уни барғингизга анчагача босисб туришингизни истардим. Махкам кучиб, анчагача кўйиб юборманг...

– Канчагача кўйиб юбормай? – "танҳебим" Обид акага ёқмади.

– Кучоғингизга босисб туринг анча.

– Канча босисб турай, деб сўрайтман-ку, аниқ айтинг, қанчади!

– Кучиб олиб, ўнгача сананг! – менинг ҳам асабим дош бермади. – Ўндан кейин кўйиб юборинг! Марҳамат, яни бир бор киришингиздан кайтарамиз!

Обид акага эшиқдан кириб, Икромжонни кўриб, эшиқ олдида тўхтайди,

"Икром!" деб келиб кучоклашибида. Бир фурсат кучоклашиб тургач, Обид акага: "саккиз, тўккиз, ўн" деб Икромжонни кўйиб юборади. Ҳамма,

Бу спектаклининг прологи, оналар, аёллар, кизлар ўз ўғиллари, эрлари, ёрларини урушга кузатдиган саҳнанинг бошланиши эди. Шу ашулар билан кигитлари билан видолашадилар. Мен жуда хайратда колдим. Анчадан бери шу манзарани, шу кўшик, шу драматизмни ахтариб юрган эдим. Мени кўриб Обид акага юргуриб олдимга келди:

– Олимжон, мана шу ашулар роса тушаркан-да. Кечаси билан ўйлаб шуни топдим. Бир эшигига кўринг.

Ха, Обид Юнусов бетакор ижодкор эди. Ўз принципига, ўз фикри, хеч кимга ўшшамас ўз фэлт-авторига, хеч ким таракорлай олмайдиган ижро услугига эга бўлган буюк актёр эди.

Рассом ва замон

Рассом ижодида бир катор портрет асарларни ҳам кўриш мумкин. Жумладан, "Анор ушлаган киз", "Шоҳмотчи киз", "Олма ушлаган киз", "Хаёлпаст" каби асарлари фикримизнинг далилидир.

Бисмоиловнинг "Шоҳмот" номли дастгохи рангтасвир асарини

сирчан килиб яна бир бора қайтрашиди.

– Бўладими?

– Бўлади, Обид ака, бўлади, жуда ҳам жойига тушибди. Раҳмат!

Ҳамма репетицияга йигилди. Спектакль прологида кизларнинг бу ашуласини эшишиб, кўпчилик карсак чалиб юборди. Шу ашулага Анварнинг мусикиаси боғланниб кетади. Йигитлар елкаларига тугунларини осиб олиб, аввал оналари, кексалар билан хайрлашидилар. Саҳнанинг көр ўртасида эса, уларнинг урушдан қайтишларини кутишига аҳд килган кизлар, нигоҳлар нигоҳлардан узилмай, сув оккандай оқиб ўтишиди. Йигитлар йигилиб бир холатда котишиди, кизлар улардан кўзларини узишмайди. Саҳна айланиб, поезднинг кичкириги эшишилади. Кейин бомбаларнинг проглаши, уруши даҳшати...

Бу сўзсиз пролог бутун драматик ҳолатнинг, одамлар кечинмаларининг, уруш даҳшатининг факат мусика билан ифодаланиши эди, холос. Ўша Обид акага ёқмаган мусика билан, унинг ўзи топиб келган мусика йўғуналиши, жуда таъсири эмоционалликни яратади. Кейин бомбаларнинг

прологи, уруши даҳшати...

П

ролог тугаси билан Обид

акага олдимга кўзларида

жижика ёш билан келди. Ўзи-

ни тутуб туролмай:

– Олимжон, мени кечиринг ука, бу зўр мусика экан. Мен уни аввал қабул киломагандим. Ҳозир саҳнада актёrlар билан кўриб... Жуда зўр! Койил...

– Обид акага, сизнинг топиб келган ашулангиз зўр! Бутун ҳолатни ифода

килиб турган шу ашулар, воқеаларнинг

ривожига аввал ашула имкон яратиб бера-

тилти. Минг раҳмат сизга!

– Э, кўйинг, арзимайди! Мен шунчаки бир... яхши бўлсин дедим-да. Бу ашулани дадам ўргатган эдишлар... Сизга маъқул бўлган бўлса, хурсандман...

– Бироз сукутдан кейин, – Олимжон, энди

эртадан мен ҳам репетиция киламани?

– деди.

Обид акага ўз ролини ҳар доимгидай катта эмоционаллик билан, юқсак маҳорат билан ўйнади. Ҳудди ўша Икромжон билан учрашув кўринишини ҳар сафар кўрганимда кўзимдан тиркираб ёш оқади.

Ха, Обид Юнусов бетакор ижодкор эди. Ўз принципига, ўз фикри, хеч кимга ўшшамас ўз фэлт-авторига, хеч ким таракорлай олмайдиган ижро услугига эга бўлган буюк актёр эди.

Актёrlар ҳам, саҳна ортида меҳнат

қилувчи ҳар бир маъсул ўз ишини юкори

даражада бажарган. Овоз операторлари-

дан тортиб, тасвир монтажисига қадар

ўз ишини профессионал даражада адо-

тилти.

Ўзбек қизи! У олис юртда узок қуқтап-ларга кўз тиккан, умид билан кун санаётган юртдошлиарини, куролдошлиарини, санитарка Раҳимани, жондоши Ася Қулини, қизлик гурурини, орини, шаънини, бир сония ҳам хиёнат қўлмаган мұхаббатини – Русстанни душмандан асрари, кичик жусса, катта юраги ила ҳаммасини ҳимоялашига уринди, удалади...

ЭКРАНДА – ЎЗБЕК ҚИЗИ

Айсенемнинг бош ролга танланган эса бу алоҳида мавзу. Биламиз, юртимиз кино санъати истеъодди актисалар кўп ва уларнинг қобилиятига шубҳа бўлиши мумкин эмас. Лекин Айсенем ижро этган роли учун нафакат иктидор, балки матонат зарур эди. Актёр ўйнаётган ролida яшамас экан, жараённи, ҳолатни хис килмайди, хис килмас экан, томошабинни ўз оламига олиб киролмайди. "Ўзбек қизи" каби асар ичиди яшамоқ эса, оғир вазифа экани

томошабинга ёён. Сабаби, фильмни томошабинни экансиз, Айсенем роль ижро этмаганини, балки фильмда яшаганини пайқаисиз. Сиз фильм кўриш ассосида Айсенемнинг ёнди, урушнинг оғир жаҳаларида бўласи, унга тиргак бўласиз, жони оғриси, сиз ҳам қўйналасиз. Ҳатто бир сонияда, ёхуд ойни лаҳзаларда ҳам актиса ижросида соҳатлини сезмайсиз. Сиз фатжанни кўрмайсиз, айни пайтда, ўзбек дайранинг иқлимини, табиитини, одамларининг мөхрли эканини, уруш майдонидан иккни карга оғир меҳнат қилишатганини кузатасиз. У том маънода жонкуяр миллатнинг элларвар кизи бўла олган...

Жонда Жамиладек қаҳрамонлар кўп ва улар орасида ўзбекларнинг, ўзбек кизларининг борлиги қалбингизда фурур ўйогатди. Ҳа, уларнинг барчasi юраги таъбиатни, одамларининг мөхрли эканини, уруш майдонидан иккни карга оғир меҳнат қилишатганини кузатасиз. У том маънода ўзбекларнинг элларвар кизи бўла олган...

Отабек АБДУМАЛИКОВ

тарихий воқеалар, тарихий шахслар, ўзи ўзбекларнинг замондошлиарини замондошиларини санаётган замоннинг хакиқий қаҳрамонларини тасвирлашадилар. Ижодкор тарихий мавзуга кўйларни ашадилар. Бундай ашуларни санаётган замоннинг кайфиятини, унинг сир-асорларини очиб беришади ташкиллашадилар. Ҳаммасини ишонади, яхши ҳис килади, либосларнинг ўша замон кишислига хослиги ишонади. Маълумки, инсон феъл-атвори, унинг диди ва дунёкариши кўзлариди, ҳатто эгнидаги либослариди акс этади. Бунинг барлиги ўзбекларнинг ижорасидан ижросида ижорасида Раҳиманинг матонатини бошқа актиса ижорасида кўрмаганди. Қайси жанчининг жони оғриб, азоб чекаётган бўлса, кўз юмиб турла олмаслик шу аёл ижорасида астодил жонлантириб берилган. Бир сўз билан айтганда, бу роль тўла-тўқис Феруз Саидованини зиди.

Актёrlар ҳам, саҳна ортида меҳнат

қилувчи ҳар бир маъсул ўз ишини юкори

даражада бажарган. Овоз операторлари-

дан тортиб, тасвир монтажисига қадар

ўз ишини профессионал даражада адо-

тилти.

Зебунисо Шарипова яратган картигиналирида замонавийлик билан бирга, шарқ шеъриятни ва сўфиёна фалсафий қарашлар тасвирлашадилар. Ижодкор тарихий мавзуга кўйилган "Ваҳдатул Вуқуд" авторпортертида рассом асарнинг мөхиятини сўфиёна дунёкаришлардан келиб чиқиб таъсирилди. Шу боисандир, мусаввира таъкидлаганидек, у қалбан севган инсонла-

рини тасвирлашга, улар сиймосини рангтасвирда тиклашга ҳаракат килади.

Миллий портретчилигимизга катта хисса кўшган яна бир рассом Рустам Худойберганов учун

Хулоса ўрнида айтни мумкин, Ўзбекистон тасвири санъатининг портет жанрида шахс концепцияси бир нечта тарихий босқичлардан ўтиб, ҳар гал унинг трансформацияси ўзгара кечган. Ўзбек рассомлари томонидан яратилган портретларда шахс сиймоси турли даврий босқичларда ҳар хил кўришига эга бўлса-да, аммо портретчиларини мақсади доими бир хил бўлган. Бу инсоннинг зоҳирий тасвири билан унинг ботиний хислатларини, руҳий оламини ўзгурлаштирган ҳолда аниқ ифодалашдан иборатди.

Умид АҲМАДХЎЖАЕВА, Камолиддин Бехзод номидаги

Миллий рассомлик ва дизайн институти таъинч докторантини

ПОРТРЕТЛАРДА ШАРҚОНА

Хушруя (Азиза) Маматова алоҳида ўрнига эга. Бу рассом улуғ алломалар, мутафакирлар тимсолларини яратишида катта хизмат килиб келмоқда. Унинг Абу Али ибн Сино, Машраб, Бобур, Усмон Носир, Чўлпон, Ойбек, Файбула асал-Салом каби шахсларга багишиланган портретлари буюк сиймалар хотирисини агадийлаштиришида мухим ўрини эгаллайди. Ижодкор ҳар бир шахсга хислатлар, хусусан, улугвортлик ва индивидуалликни ранглар орқали чекизади. Азиза Маматова яратган

O'zbekiston Badiiy akademiyasi faoliyatidan

Бадиий академиянинг Марказий кўргазмалар залида очилган “Бизнинг мерос” деб номланган кўргазма Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоблари Арнольд Ган тавалудининг тўйғон беши, Анатолий Ошайко нинг бир ўн ва Борис Котловининг ўз шилдигига багишланди.

Тасвирий санъат усталарининг олтмишга яқин асари намойиш этилаётган мазкур экспозицияда муҳлислар таникли рассомларниң турли йилларда яратган ижод намуналар билан танишиш имкониятига эга бўлади. Шуниси

«БИЗНИНГ МЕРОС»

таникли рассомлардан таҳсил олган. Тошкентда яшаб ижод килган бу рассом, асосан, маҳобатли асарлари билан машхур. А.Ган Тошкент метросининг “Космонавтлар хиёбони” бекатини, шунингдек, юртимиз ва хорижий мамлакатларнинг

— Гўзалхоннинг тоғаси бўламан, — деди.
— Жияннингизга айтиб кўйинг, калака қилишини бас кильсилар.
— Тушунмадим, — деди Олимбай.

Мирзо АҲАД

АЛДОҚЧИ ИСМАЛAR

— Тўрт кундан бери учрашамиз, деган жойга бораман, келмайди. Тұрмушга чикмокчи бўлмаса айтсин, бошқасини топман.
— Жияним тегаман, деганими?!
— Йўқ, албатта. Аммо умидвор килган эди.
— Қандай килиб? — Олимбойнинг кўзлари косасидан чиққудек бўлди.
— Ҳар куни учтўрт марта телефонлашиб турдимиш. Унга ёқмасам, учни.

риб кўярди ёки бўралатиб сўкарди. Гўзалхон эса, соатлаб гаплашади. Ҳатто келгужа ҳаётимиз ҳақида ширин халлар сурардик, у жим эшитарди.

— Жияним ўзи шунака. Кўпчиликни тушириб юриди.

Хафа бўлманг. Якинда тўйи бўлади.

— Эрга тегяптими?!
— Шундай...

Халим бироз жим қолди.

Сўнг йиглагудек бўлиб:

— Айтиб кўйинг, баҳтили бўлсин. Бошқа йигитларни алдамасин, — деди.

Олимбой асабийлашиб, сўкиниб кўиди. Кейин телефондаги ракамларни бирма-бир кўздан кечириди. Бир гал кирилаштаётгани устидан чиккан эди. Ўшанда рафикаси бу Назира дугонам, деб гапни киска килганди. Олимбой Назиранинг ракамини кийналимай топди. Ракамларни терди. Нариги томондан яна бир ўспирининг овози келди.

— Шоирахон, биз гарибларни хам йўклаб коларканисиз-да!

— Тушунмадим... Қанака Шоира? — Олимбой ростакамига ўшқириб юборди.

— Шоирахоннинг ракамидан чиқдингиз-да, шунга?!

Олимбой бўшашиб қолди.

Рафикасини эса ҳақоратлади, албатта, ичизда. Аммо йигитчанинг кимлигини ва манзилини билмоқчи бўлиб:

— Яхши йигит, ўзингиз ким бўласиз? — деб сўради.

— Назиржонман, тоғойи.

— Сен хам уйланмаганми-

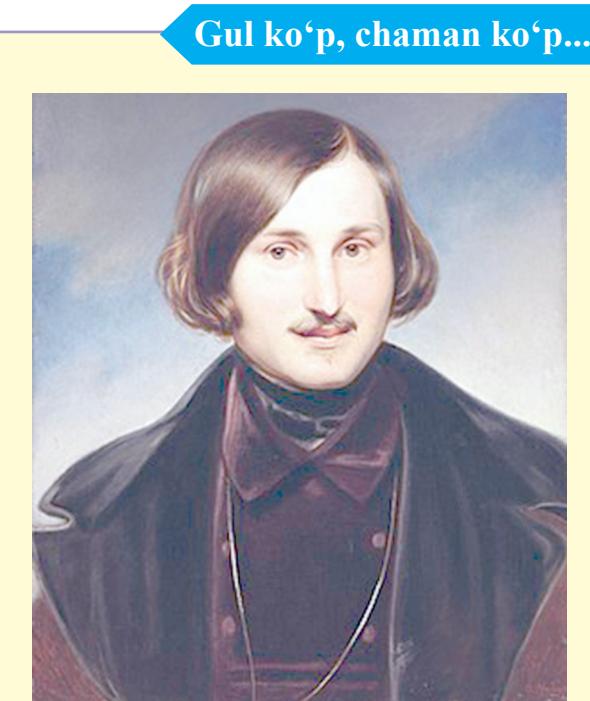
сандай масканларни хам маҳобатли асарлари билан безаган.

Мусаввир Анатолий Ошайко илк фолиитини ёшлар газеталарида безаки расом сифатида бошлаган. У асосан, маълум ва машхур бадиий китобларни безаш билан шуғулланган. Л.Толстойнинг “Уруш ва тинчлик” асарига чизган график расмлари кўпчиликка манзур бўлган.

Борис Котлов ҳам сувбўёқда, ҳам оддий қаламда маҳорат билан асарлар яратган. Б.Котловнинг юртимизга чексиз меҳр-мухаббати “Биринчи кор”, “Тоғ манзараси”, “Кўкда кезар кузнинг нафаси” каби сўйим манзараларида кўринади.

Мухтасар айтганда, намойиш этилаётган рангтасвир, портретлар, манзара ва наутормортлар, моҳирона ишланган плэнэр этюдлари, эскизлар орқали томошабинлар рассомларнинг ижодий устаҳонасига назарсоладилар. Экспонатларнинг даврий кўлами ўтган асрнинг 40-йилларидан бошлаб то 90-йилларгача бўлган вақти ўз ичига олади. Бу асарлар Ўзбекистон бадиий санъатининг барҳаёт солномасидир.

Сарвара ҚОСИМОВА

1809 йил 1 апрелда туғилган Николай Васильевич Гоголининг бутун ҳаётин улкан бир сир-синоатдан иборатга ўхшайди. Унинг номи билан бошланган кўплаб афсона ва мии-миишлар тарқалганинг уларнинг айримларини адабий ўзи ўйлаб чиқарган, дейишади. У тута моҳир ўйдирмачи бўлган ва, шубҳасиз, бу унинг ижодида ҳам ўз аксини топган.

ГОГОЛЛАР ОИЛАСИ

Гоголлар оиласидаги 12 нафар бола туғилган: олти ўғил, олти киз. Николай учинчи фарзанд эди. Ундан олдинги икки фарзанд гўдаклигидаги нобуд бўлган. У дунёга келганда фамилияси Яновский бўлган, 12 ёшга тўлганда Николай Гоголь-Яновский деб алтаган. Накл килишарича, унинг авлод-ажходи кадимгиз казаклардан бўлиб, таҳминан XVII асрларда ўнг киргоқдаги Украинани бошқарган Остап Гоголга бориб тақалади. Адаб ўзининг машхур бобокалонини Тарас Бульба образида тасвирланган бўлиши мумкин.

ГОГОЛНИНГ КИЗИКИШЛАРИ

Гоголь ёзувчиликка ва театрга кизиқишидан ташкани, болалигидан тасвирий санъатга ҳам меҳр кўйган. Ўз даврида Николай Васильевичини фалати одам, деб карашган. У кўл иши, тўкувчилик, тикувчиликни ҳам хавас киларли даражада ўрганган, кийимларини ўзи тиккан ва сингилларига либослар тикиб бериб, уларни ёзувлатган экан.

Николай Васильевича Гоголининг турли-туман кизиқишиларни орасида ўсимликлар дунёси, ботаника алоҳида ўрин тутган. У табиат олами ҳакидаги китобларни мутолаа килишдан ташкари, турли хил ўсимликларни ийкан, уларнинг фойдали томонларини ўрганган. Бу кизиқишилар ҳам унинг ижоди равнанида кўл келган.

«РЕВИЗОР» ВА АЛЕКСАНДР ПУШКИН

Гоголь “Ревизор” комедиясини ўзи ўйлаб топмаган, балки Устожи шахарасида бўлиб ўтган воеани яхшигина пишигидан, бу асарини ёзган. Унга бу гаройиб ўрин айтиб берган ва драматик асар ёзишига руҳлантирган инсон Пушкин эди. Ижод жараёнди Гоголь бир неча бор пъесани ёзиши фикридан қайтади, аммо дўсти ва устози асарни якунига етказишига мажбур килди. Асарда тасвирланган воеаларни Пушкин ўз бошидан кечирган эди.

ГОГОЛЬ ВА ДЁЛЛАР

Гоголь, кайдномаларига караганда, икки марта севганинг Адабий-бадиий оиласидаги 12 нафардан биринчидан бўлган. Унинг номи билан бошланган: у бир умр ёлгига яшаган. Ўша вақтида уни яхши кўрган онаси ва синглиси бор эди, улар Гоголни оила куришга кўндира олишмаган.

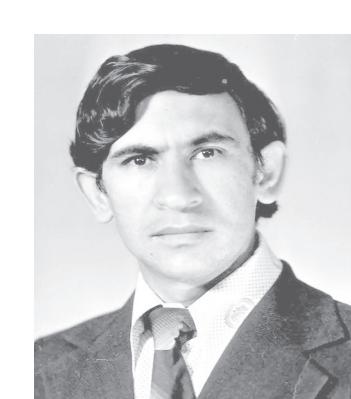
“ЎЛИК ЖОНЛАР” ТАҚДИРИ

1852 йил февралда Николай Гоголь деярли ёзиг битирган, ўн йил меҳнати сингтан “Ўлик жонлар” асарининг иккичи жилдини ўқиб юборади. Адаб уни аввал бошда трилогия сифатида ёзиши режалаштирган эди. Биринчи жилдада авантюрист Чичиков Россия бўйлаб саёхатга чиқиб, ёмон одамларга дуч келади, иккичи жилдада тақдир кахрамонни айрим яхши одамларга йўликириади, учинчи жилдада эса, Чичиков Сибирдаги сургунинга кечган воеалар орасидан олиб ўтилиб, ниҳоят ахлокан тозарби, хаётда тўрги ўйл танлайди.

Гоголь 1849 йилда танишган олий мартабалидаги Матфей Константиновский “Ўлик жонлар” асарининг иккичи жилдини ўқиган яхши саналади. У кўл ёзмани адига кайтарараб экан, бир неча бобарни олиб ташлашини, бу асарни “хатто ёқиб ташлаш”ни маслаҳат беради (у китобни “зарарли” деб баҳолайди).

1852 йил 11 февралдан 12 февралга ўттар кечаси Николай Васильевич ўзининг содик қароли Семёнга печнинг ёзчиликасини очишни ва ўзининг сумкасини олиб келишини буюради. Ундан бир таҳаллус дағтарни олиб, оловга ташлаиди. Шундай килиб унинг энг асосий асари – “Ўлик жонлар”нинг иккичи жилди ёниб битади. Асарнинг учинчи жилди ёзишмаган.

Xurram RAYIMOV

TILLA QO'NG'IZ

Tilla qo'ng'iz deydi seni,
Balki tilla emassan.
O'zgartirksak nomingni,
Misim chiqdi demassan.

МАQTANCHOQ

Uchar shishigan pufak,
Maqtanib keriladi.
Shamolga bo'lib ermak
Paq etib yoriladi.

Таҳририятга келган қўлгизмалар таҳжил этилмайди ва муаллифларга қайтармайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланшини мумкин.

Навбатчи муҳаррир Шуҳрат АЗИЗОВ

Саҳифалови Ниғора ТОШЕВА

Газета 2014 йил 26 ноябрда Ўзбекистон Республикаси

Президенти Администрацияси хурузидаги Ахборот ва

оммавий коммуникациялар агентлигидаги томонидан

0283 ракам билан рўйхатта олинган.

Адади - 1107. Буюртма Г - 838.

Хажми - 3 босма табоб, А - 2.

Нашр кўрсаткичи - 222.

Ташкилотлар учун - 223. 1 2 3 4 5

“Шарк” нацирӣ-матбаба

акциядорлик компанияси

босмахонаси.

Босмахона манзили:

Буюк Түрон кўчаси,

41-й.

Босишига топшириш вақти - 21.00.

Босишига топширилди - 21.35.

Сотудва наҳри ёркин.

“Шарк”

нацирӣ-матбаба

акциядорлик компанияси

босмахонаси.

Босмахона манзили:

Буюк Түрон кўчаси,

41-й.

Босишига топшириш вақти - 21.00.

Босишига топширилди - 21.35.

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

Манзилимиз: Тошкент-100066,
Бунёдкор кўчаси, Адиблар хиёбони,
Ўзбекистон Ёзувчilar уюшmasi

E-mail: uzas.gzt@mail.ru

Муассис: ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

Бош
муҳаррир
**Хумоюн
АҚБАРОВ**

Таҳририятга келган қўлгизмалар таҳжил этилмайди ва муаллифларга

қайтармайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланшини мумкин.